

Тази неделя в [библиотеката](#) на [desebg.com](#) представям новия документален сборник на Комисията по досиетата **„Държавна сигурност и българската енергетика 1944-1991“**.

Неговата премиера беше неотдавна в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Фототипното издание излиза под №33 от документалната поредица на Комисията „Из архивите на ДС“.

Със сборника за първи път се повдига завесата над дейността на Държавна сигурност в един от стратегическите сектори на икономиката – енергетиката.

В енергийния отрасъл влиза проучването и използването на енергийните ресурси, тук влизат въгледобива, нефта, природния газ, добива на електроенергия от водноелектрически централи, както и ядрената енергия.

България разполага с ограничено количество енергийни ресурси, като основният сегмент сред енергоносителите са въглищата. След 1945 г. добивът им се развива с бързи темпове. Сред новите находища са „Марбас“ и „Марица-изток“ и др.

В предговора към сборника съставителите от Комисията по досиетата посоченват, че по-голямата част от добива на въглища се осъществява чрез т. нар. открит способ, който води до драстични нарушения на околната среда и ограничава до минимум обработваемите площи.

Както и при други важни отрасли на икономиката, така и при енергетиката Държавна сигурност получава задача да обезпечи сигурността на съответните обекти, добиващи електроенергия.

В тази връзка МВР-ДС работи в тясна връзка с Комитета по енергетика, респективно, по-късно прераснал в Министерството на енергетиката. За това свидетелстват протоколи от срещи между двамата министри, на които срещи е изяснявана координацията и проблемите по охраната и сигнално-предупредителната дейност.

Интерес момент е, че една от първите задачи на ДС е да прочисти обектите на минната и енергийна промишленост от „вражески елементи”, като по този начин да предотврати евентуални саботажи.

За целта ДС създава агентура и се опитва да държи под контрол служителите, които поради своя произход или безпартийност не са считани за достатъчно сигурни, за да работят в този сектор.

Свидетелства за перманентни проблеми в енергетиката

Архивите на Държавна сигурност обаче са важно документално свидетелство за големите неудачи и кризи в енергетиката по време на управлението на БКП.

Въпреки неспиращата дори днес пропаганда за това „колко хубаво било при социализма” и каква мащабна индустриализация на страната е извършена при БКП архивите на ДС показват истината, а именно, че енергетиката, както много други отрасли, е страдала от хронична криза.

Например през 1964 г., след първия фалит през 1960 г. на комунистическото управление начело с Тодор Живков, по повод мерките взети от правителството (с премиер първия секретар на БКП Живков) по линия на енергетиката е достигнат добив на електроенергия 1 200 000 МГВ. През този период са пуснати редица нови мощности.

ДС обаче отчита, че на практика добивът реално не се е увеличил, тъй като са спрени голям брой водни електроцентрали. „Това показва, че кризата за електроенергия все още не е решен”, констатира ДС.

„За облекчаване продължаващото кризисно състояние Комитетът по енергетика и горивата е изготвил предложение до Министерския съвет да се въведе режим на лимитно разпределение на електрическата енергетика”, добавя ДС.

Режим на електроенергията. Точно така. Хората, живели по време на т. нар. социализъм с различните му наименования, много добре си спомнят режима на тока. Дори при „развития социализъм” през 1985-1986 г., когато вече имаше АЕЦ „Козлодуй”.

Ето я истинската картинка на социализма на БКП. ДС докладва:

„Във ВЕЦ „Марица-изток”... въпросът за обезпращане на централата от получаващия се дебел пласт въглищен прах още не е решен, а това крие опасности от пожари...

ТЕЦ „Васил Коларов” – Бургас не работи с необходимия капацитет поради нередовно снабдяване на въглища от мина „Черно море”. На 8 май 1964 г. в резултат на земно съединение и прегряване на трансформатора избухна пожар и изгоря ТЕЦ „Батошево I”.

Архивите на ДС разкриват и други интересни и неизвестни на широката общественост факти. Един от тях е, че съветските проектанти на сушилния завод в ТЕЦ „Марица-изток” проектирали абсолютно еднакви проекти на 10-те блока, а от българския „Енергопроект” са сметнали, че е достатъчно да се направи само един

Написано от Христо Христов
Неделя, 04 Декември 2016 17:45

идентичен проект, с което България би могла да икономиса 700 000 лева за възлагане на проекти работи.

„По този въпрос зам.-председателят на Комитета по енергетика казал, че с подписването на този договор е нанесена голяма щета, но трябвало да се мълчи, защото можело да се изтълкува неправилно, като антисъветско настроение прочее”, сочи строго секретният рапорт на ДС по този случай.

Архивите на ДС разкриват характерните за тоталитарното управление на БКП хронични проблеми в един сектор, които поради цензурата са засичани и докладвани единствено на правителствено и партийно ниво от ДС.

Ето какъв извод прави още Държавна сигурност: „В системата на енергетиката мудността все още пречи за срочно решаване на някои въпроси”. Такива са спазването на различни строителни и пускови срокове на различни обекти, свързани с отрасъла.

Проблеми с газопровода със СССР

През 70-те години проблеми възникват и със строежа на газопровода между НРБ и СССР. Държавна сигурност добива информация от водещи инженери, че „в момента се чувства силно изоставане на обектите, които ще консумират газ. Все още не всичко е изяснено, както по проектите, така и по организацията за строежа а разклоненията от газопровода”, посочва един от тези инженери. Той уточнява, че само химическите заводи във Враца имат такава готовност.

Ненадеждните системи в АЕЦ „Козлодуй

Не по-малко са интересни и архивните документи на ДС по отношение на АЕЦ „Козлодуй”. При пускането на атомната електроцентрала през 1974 г. един от осведомителите в АЕЦ докладва на ДС, че „бреговата помпена станция все още няма

надеждна готовност за безаварийна работа в експлоатацията на АЕЦ, макар че се считат за отстранени окончателно последиците от наводняването ѝ на 16 април 1974 г.”.

И още: „В информацията си агентите „Альоша”, „Пенев” и „Топалов” съобщават за безнадежност до настоящия момент за пускане на II-ра турбина – неразделна част от енергийния пуск на I-ви блок.”

Заключението е: "Централата не е съоръжена с допълнително количество резервни части за спешна подмяна при аварийни ситуации, като се има предвид, че пристигналото е разкомплектовано”.

През 1986 г. пък СССР поставя ултиматум, че ще приема само отработено гориво, което е престояло най-малко 5 години, а това автоматично поставя в опасност I и II блок да не бъдат презаредени с гориво, тъй като няма къде да се съхраняват освободените изгорели касети.

В сборника не са публикувани вероятно поради липсата на архивни документи, фактите по изнасянето на българска уранова руда от мина „Бухово” за СССР веднага след окупацията на Царство България от червената армия през септември 1944 г.

За тази секретна операция разказва в мемоарите си полк. Павел Содуплатов от НКВД, началник на програма „С” за създаване на ядрена бомба от руснаците. Той разкрива, че именно благодарение на изнесената тайно българска уранова руда Съветският съюз успява да извърши първия си ядрен опит.

Без съмнение сборникът, чието хартиено издание съдържа 114 документа, а неговия разширен електронен вариант – 326, ще предизвика не само интереса на специалистите, но и на изследователите и гражданите, търсещи истината за периода 1944-1989 г. в една област, която до момента е останала на „тъмно”.

„Държавна сигурност и българската енергетика 1944-1991”, документално издание на Комисията по досиетата, 2016 г., 492 страници.